

TÜRK-RUM İLİŞKİLERİ: ÖTEKİLEŞTİREN ULUS-DEVLETLER VE ÖTEKİLEŞTİRİLENLER ÜZERİNE MÜLAKATLAR -I

Öznur Yılmaz

Görüşmeler-I

A *poyevmatini*, 1925 yılında günlük gazete olarak kurulmuş bir Rum gazetesidir. Gazete İstanbul'da Rum nüfusundaki azalma nedeniyle kapanma noktasına gelmiş ancak yapılan abonelik kampanyası ile kapanmaktan son anda kurtulmuş bir gazetedir. Gazeteyi bugünlerde yayına hazırlayan Mihail Vasiliadis ile görüştük ve açık yüreklilikle tüm sorularımızı cevapladı.

Rum-Helen meselesi ile başlayalım.

Mihail Vasiliadis: Siz sanırım yeni başladınız bu meseleye kafa yormaya, ben senelerdir okuyorum ama kafam hala karışık. Bu öyle bir şey ki, bir tek bu soru bir yüksek lisans bir de doktora konusu olmuştur. Yunan milliyetçiliği, Rum, Helen, Grek, Yunan... Bunların arasında farklar var mı dediniz, olmaması mümkün değil, zaten bütün insanlar arasında farklar vardır. Ben farklı bir insanım, sen farklı bir insansın. Bir de sizin çeşitli farklı görünüşleriniz var, benim için farklı birisiniz, babanız için farklı, sınıf arkadaşınız için farklı birisiniz. Dolayısıyla insanları gruplaştırmak, çuvallara sokmak doğrudan doğruya bir sorun.

Şimdi, Rum ve Yunan... Daha doğrusu Yunan'ı başka türlü izah edenler de var ama Helen ile Yunan'ı aynı tutalım. Türkçe tercümesi Helen'in Yunan'a denk gelir. Grek kelimesi, Latinlerden gelen bir kelime Yunan kelimesi. Yunanistan'ın batısında Latinler var, Avrupalılar var, doğuda Arap, Pers dünyası var. Şimdi, doğudan gelenler İonya'ya geldiği için orada bulduklarına Yunan diyorlar, batıdan gelenler aynı kişileri doğuda gördükleri için Grek diyorlar. Esasında aynı şey. Şimdi, Rum ve Helen, aynı şekilde Helen, kendilerine verdikleri isim bu coğrafyada yaşayanların. Tabii onlar da kendi aralarında, kendi devletlerine bö-

lünmüş, Atina var, Sparta var... Bunlar ayrı ayrı toplumlar ama tabii aralarında bir ilişki, bir benzerlik mevcut.

Rum kelimesine gelince, Rum kelimesinde tamamen ayrı bir öge var diğerlerinde bulunmayan. Bu da Hıristiyanlık dini. Rum kelimesinde önemli bir öge Ortodoks Hıristiyan olmak. Yani Doğu Roma İmparatorluğu ferdi olmak, ki o Doğu Roma İmparatorluğu 1453'te el değiştiriyor. Doğu Roma aynı yola Osmanlı İmparatorluğu olarak devam ediyor. Evet sultan değişiyor, Bizans İmparatoru yok, Osmanlı Padişahı yok. Coğrafya ve halk aynı. Osmanlı dönemine girildiğinde değişen bir faktör devletin resmi dini Hıristiyan Ortodoks olacağına Müslüman oluyor. Müslüman olduğu için şeriat önemli. Oysa eski sultan yeni imparator oluyor. Onun da devletinde değişik kökenli insanlar var. Müslüman olanları İslam bayrağı altında toplamak, daha doğrusu şeriat etrafında toplamak, bu şekilde yönetmek mümkün. Müslüman olmayan halkı, tebaası, reayası şeriatla idare edilemeyeceğine göre, onlar Hıristiyan olduğu için, bir kişi seçip sen Patrik olarak eskiden dini görevlerle mükelleftin şimdi bir de millet başı olarak benim adıma onlara Hıristiyan yasalarına uygun bir biçimde, onları idare edeceksin, demeye geliyor.

Bunlar kim Osmanlı İmparatorluğu için? Roma, Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kendisine katılan kişiler. Roma'dan geldiği için de bunlara Rum deniyor. Ama bunlarda temel öge olarak Ortodoksluk var ve Yunan dili var. Yani Grekofon bunlar, büyük oranda. Olmayanlar da var ama özellikle İncil, Yunancada yazılmış olduğu için hemen hemen bu resmi dil durumuna geliyor. Böylece Rum kelimesinin içinde bir dini öge var. Bu durumda biz bugün, siz bana ister Rum deyin, ister Helen, ister Yunan. Ama mesela Sokrates için Rum denemez. Epey karışık, bununla uğraştıkça karışan bir durum. Daha önce farklı verilmiş adlar 1700lerin sonunda 1800lerden itibaren Fransız İhtilali nedeniyle artık bir milliyetçilik adesi altında, bir milliyetçilik gözlüğüyle bakmaya başlandı. Dolayısıyla eskiden dinlerden gelen değişiklik, ötekilik artık milliyetçilik açısından da ötekilik oluyor.

Ötekileştirme meselesine gelecek olursak, biz İstiklal Savaşı'ndan bahsediyoruz ve bir zaferden söz ediyoruz. Eğer bunu 1918-1922 yılları arasında inceleyip bir neticeye ulaşırsak gerçekten çok büyük bir zafer. Ama eğer bunu 1912 ile 1908 ile 1922 arasında göz önüne alıp inceleyecek olursak o zafer ortadan kalkıyor ve diğer Avrupa imparatorluklarının dağılması gibi Osmanlı İmparatorluğu da dağılıyor ve orada bir sürü devlet ortaya çıkıyor. Yani o durumda bir zaferden, bir utkudan söz etmiyoruz. Ulus-devlet kurma anı, 1922-23 yılında ama bu konudaki çalışmalar 1908'den 1912'den itibaren başlıyor.

Bunlardan önce şunu söyleyeyim. Rum ötekileştirmesi derken döneme göre iki çeşit ötekileştirme var. Osmanlı İmparatorluğu'nda, milliyetçilik hareketi başlamadan önceki ötekileştirme dine dayalı bir ötekileştirme. İyi durumlarda gayrimüslim, kötü durumlarda gavur görülen, İttihat ve Terakki'den sonra Türkiye'de milliyetçilik akımı ilerleme başlamadığı dönemlerde milliyetçi açıdan ötekileştirme var. İkisi de ötekileştirme ama aralarında büyük bir fark var. O da benim hiç hoşuma

gitmeyen bu hoşgörü kavramı. Bir kişinin bir hakkı ya vardır ya yoktur. Hoşgörü ancak olmayan bir hakkı “hadi kullansın” diye hoş görmek, varolan bir hakkı hoş görmek.. Sana ne? Sen kim oluyorsun ki, hoşgörün var mı yok mu? Bu hak herkeste olmalı, dolayısıyla hoşgörü diye bir şey olmamalı. Ama tabi ötekileştirme olunca bu olmuyor. Müslüman, Hıristiyan ötekileştirmesinde, bu hoşgörü kendini gösterebiliyor. Bu herhalde hem dindar bir insan karşısındakine bir saygı göstermesi açısından oluyor belki. Çünkü dini akidesi olan bir adam kendi dininden olmayan birini yok etmek, yahut onu haksız yere mağdur etmek istemez. Çünkü günah olarak kendine döneceğini bilir. Oysa milliyetçi açıdan bu durum yok, daha çok acımasız. Ötekileştirdiği kişiyi çok daha fazla mağdur eder. Bir de zaman açısından ele alalım. Müslümanlar, özellikle doğudaki Müslümanlar 800 yıldır birlikte yaşayabiliyorlar, beraber yaşamaktan ötürü bunlarda bir görgülenme var. Mesela bir kurban bayramı, aynı mahalledeki yahut aynı yerdeki Hıristiyan ve Müslüman beraberce, özellikle dost olanlar beraberce kutlayabiliyorlar, birlikte eğlenebiliyorlar. Hıristiyan bayramlarında da aynı şey olabiliyor. Ama milliyetçi açıdan bunu görürsek, örneğin Yunanistan’ın kuruluşu bayramı o mahalledeki Türklerle Yunanlılar birlikte kutlamaz. Yunanistan’daki Türk kökenliler de 30 Ağustos Bayramı yahut mesela İzmir’in yakılışı mevzusunu oturup birlikte hatırlamaz. Biri kutlarsa öbürü üzüntü nedenidir. Bunun için bu ötekileştirmede özellikle ötekileştirmenin dini etkenlerle değil, milliyetçi etkenlerle yapmaya başlayınca çok daha fazla mağdur yaratmış oluyor.

Şimdi İstiklal Savaşı’na dönelim. Bir zafer var diyorum. Ama o zafer dünyadaki güçlerin izin verdiği sınırlar içinde bir zafer. Misak-ı Milli içindeki topraklar bile tamamen edinilmemiş, örneğin Musul-Kerkük alınamadı. Aksine Avrupa, imparatorlukların dağılmasıyla ortaya çıkan ulus devletler zaten var olan milliyetlerin milli devletleri Almanlar Almanya’da, Macarlar Macaristan’da çoğunluk oldukları tamamen değilse bile çoğunluk oldukları yerlerde var olan bir millet, milli devletini kurmuş oldu. Bizde, Türkiye’de bunun tersi oldu. Örneğin, Türklerin yaşamakta olduğu, özellikle ayan kişilerin yetiştiği Makedonya, Selanik yöresi... Oraları sınırların dışında kaldı. Bulgaristan’daki, Romanya’daki, Bosna Hersek’teki, Makedonya’daki Türkler zaten başka bir ulus devletin içinde kaldılar, bunları topraklara ilave etmek mümkün olmadı. Aksine gücümüzün yettiği, İstiklal Savaşı dediğimiz savaşın bize verdiği güce göre elde tutulan topraklar, Anadolu ve bir kısım Trakya. Burada büyük çoğunluğun Türk olduğunu söylemek güç. Orada iki türlü azınlık var: bir Müslüman azınlık var, en başta Kürtler, diğer taraftan gayrimüslim azınlıklar. Bunların içinde bir ulus devlet kurmak zor, büyük güç isteyen ve iki olmazsa olmazı göz önüne almayı gerektiren durum var. Bunların biri asimilasyon ya da eritme.

Müslüman azınlıklar için asimilasyon seçiliyor. Madem ki bunlar da Müslüman, biz Müslüman kimliğimizi kullanarak onların bizle aynı olduğunu söyleriz. Ne mutlu Türküm diyene sloganıyla değil, bir asimilasyona giderek bunu sağlamak,

yani devleti kurduk şimdi o ulusa uygun bir ulus kurmak... Zor bir şey. Gelgelelim asimilasyon konusu, gayrimüslimler için uygun bir yöntem değil, çünkü ortaya din gelince, yaşamak için "tamam canım Türküm" dersem, öbür dünyada cayır cayır yanarsam ne olacak endişesi var.

Ulus-devleti kurmak isteyenler dar sınırlar koydular. Türk olmak, değilse bile Türk olduğunu kabul etmek. Müslüman olmak, başka bir lisan kullanıyorsa onu kenara itip Türkçeyi benimsemek. Türk resmi tarihi, onu okutacaksınız. Hatta Müslüman olmak da yetmiyor, Sünni olacaksınız. Sünni içinde Hanefi olacaksınız falan. Çok dar sınırlar çiziliyor. Gayrimüslimler için tabi söz konusu değil. Onlar asimilasyon programına girmiyor. Onlara uygulanacak program, eritme programı. Bu da Ayhan Aktar hocanın çalışmasında var. Halk Partisi'nin o döneminde yapılan, ortaya çıkan o rapor. Şimdi, eritme programı Anadolu'yu tamamen Türkleştirmek. Zaten bunun ilk adımı, daha bu başlamadan önce 1915'te I. Dünya Savaşı esnasında, Ermeniler konusunda ortaya çıkan bir nedenle hemen hemen % 90'a ulaşacak biçimde uygulanmış. Aşağı yukarı 1.5 milyon Ermeni temizlenmiş Anadolu'dan. Artık bir kısmı güneydeki topraklara, bir kısmı öbür dünyaya... Bunlar bir yönde temizlendi. Anadolu'da hala çok büyük ve güçlü bir Rum, bu Rumların arasında Türkofon olanlar da var, hem de büyük miktarda, özellikle Karaman, Kapadokya civarında, Ortodoks Hıristiyan olan ama Türkçe konuşanlar var, hatta İncil Türkçe olarak yazılıyor ama Yunan alfabesiyle yazılıyor. Eski Türkçe yazıyı bilmiyorlar, eski Türkçe dediğimiz esasında Arapça, bu adamların Araplarla bir ilgisi yok, ama herhalde Oğuzlarla ya da Selçuklularla bir ilgisi olduğunu düşünüyorum. Batıdan gelmiş olduklarını sanmıyorum, onlar buranın yerlisi, Hıristiyanlar buraya Müslümanlardan daha önce geliyorlar. Bu adamlar bu dini benimsiyor. Bizans İmparatorluğu döneminde bile bunlar Türkçe konuşuyorlar. Çünkü Bizans İmparatorluğu'nda Türk boyları da var. Hatta ordusunda tamamen Türklerden oluşan birlikler vardı, Türk boyu diyorlardı. Onlar içinde Hıristiyan olanlar var. 1923'te Rumların gönderilmesi doğru mu değil mi diye büyük şeyler oldu, bunlar hiç Yunanca bilmiyorlar. Yan yana iki köy, ikisi de Ortodoks, biri yüzde yüz Türkçe konuşuyor, biri yüzde yüz Yunanca konuşuyor. Aralarında dostluk, alışveriş var. Her ikisi de ikinci dil olarak diğerini biliyor. Ama ana dil bir köyde Türkçe öbüründe Rumca. Sonunda İsmet İnönü'nün fikri ağır basıyor ve bunları da mübadeleye sokuyorlar. İlk adım Anadolu'daki bu Hıristiyan topluluğundan Anadolu'yu arındırmak için mübadeleye başvuruyorlar.

Mübadelede Türkiye ve Yunanistan'ın söz hakkı var, sözü olmayanlar Türkiye'deki Yunanlılar, Yunanistan'daki Türkler. Bunlara kimse sormuyor, "mübadele edilmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz?" diye. Yunanistan'ın da Türkiye'nin de işine geliyor. Türkiye 1.5 milyon Rum'dan "kurtulurken", Yunanistan da aşağı yukarı 400 bin Müslüman'dan "kurtulmuş" oluyor. Bir tek İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Müslümanlar kalıyor. Onlar da mübadele edilmiyor, çünkü İstanbul'da Rumlar Türkiye'nin burjuva sınıfı ve ticaretle uğraşan, zanaatle

uğraşan kesim. Onlar katılmıyor ama 1.5 milyon Ortodoks'u, Rum'u... Durum böyle olunca Venizelos da, hatta Venizelos'un önerisi Türkiye'den önce geliyor, tabii bir tarafta 400 bin, bir tarafta 1 buçuk milyon olunca büyük bir fark var ama bir de iki ülkenin nüfusuna bakacak olursak oran olarak önemli. Biri 1 buçuk milyonu yollayınca nüfusun yüzde onundan kurtulmuş oluyor. Öbürü de 400 milyonu, aşağı yukarı aynı orana geliyor o dönemde. Böylece ilk adım atılmış oluyor. Anadolu'daki Rumlar ortadan kaldırılıyor, Yunanistan'a gidiyorlar. İstanbul'da kalıyor. Ayhan Aktar hocanın bulduğu belgede yazılıdır. Şöyle diyor: "1953'te İstanbul'un fethinin 500. yılı kutlanırken İstanbul'da bir tek Rum kalmayacaktır." Ve bütün program da, 1920lerden itibaren, o şekilde uygulanıyor. Atatürk'ün yaşadığı dönemlerde çok daha bir ileri görüş var ve dünya konjonktürü içerisinde Yunanistan'la bir işbirliği içerisinde, ekonomide de ülke olarak da, çok daha iyi bir rol alınabileceği düşünülüyor ve 1930 anlaşması var ki iki ülke arasında, bu çok çok önemli bir anlaşmadır. Ticaret, İskan ve Seyrisefain Anlaşması. Bu bugünkü Avrupa Birliği anlaşmasından daha ileri işbirliği öngören bir anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre bir Türkiye vatandaşı Yunanistan'da, bir Yunanistan vatandaşı Türkiye'de hiçbir seremoniye gerek kalmadan yerleşip çalışabiliyor, iş bulabiliyor falan. Bütün Türkiye gemileri Yunanistan limanlarında, Yunanistan gemileri Türkiye limanlarında kendi limanlarındaymış gibi muamele görebiliyor, serbestçe girip çıkıyor. Bu çok önemli bir anlaşma.

Daha sonra, tabii bu arada İttihat ve Terakki'den gelen ama Cumhuriyet'te de büyük bir kısmı kendisini koruyan çekirdek var: Milliyetçi-ulusalcı çekirdek. Hala bugüne kadar gelen bir durum bu. Onlar da bu arada tamamen Türklerden oluşan yabancı unsurun bulunmadığı ideal bir Türk devleti düşünüyor. Bu konuda hem asimilasyonu hem de eritme programını yürütüyor. Bu programlar yürürken 1946'lara, 1950'lere kadar bu konuda Ankara'dan yasa çıkartmak imkanı bunların elinde var. Çünkü bu grup devlete de hakim ve özellikle, yalnız yürütmeye değil, hem orduya hakim hem parlamento'ya hakim hem de adalet kısmına hakim. Dolayısıyla istediklerini yasalar çıkartarak yapabiliyor. Örneğin dünyanın karıştığı 1940'larda artık Lozan anlaşmasıyla koruma altında olan kişileri, bu anlaşmayı öne sürüp de yurtdışından yardım alamayacaklarını görüp, mesela bir varlık vergisi koyabiliyor ama bunu bir yasayla yapıyor. Ondan önce bütün azınlık erkeklerini, zaten 18 ve 22 yaş arasındaki Rum erkekleri o dönemde askerde. Savaş zamanı ve 4 sene askerlik yapılıyor, bütün ülkenin gençleri. Dolayısıyla azınlık gençleri de askerde. 22 yaşından 42 yaşına kadar olan bütün azınlık erkeklerini toplayıp kamplara alıyorlar. Özellikle Yahudi cemaati bundan çok tedirgin oluyor ve korkuyor. Çünkü 30'lu yılların ikinci yarısında Almanya'da uygulanan bir yöntem bu. Bunu biliyorlar, haberleri var. Bunu görünce "acaba başımıza aynı şey mi gelecek?" düşüncesiyle dışarıdaki, özellikle Amerika'daki, Fransa'daki, Yahudi lobilerine haberler gidiyor. Bunlar dışarıda duyulunca bir endişe ortaya çıkıyor ve Türkiye'ye soruluyor, "Ne oluyor bunlar, niye topladınız, ne yapacaksınız?" diye. Bunları toplarken de Nafia Vekaleti (bugünkü Bayındırlık Bakanlığı) "işte efendim, icap ederse tahkim işleri yapılacak"

falan gibi... Ama bunlara asker elbisesi verilmiyor. Fevzi Çakmak, ki İsmet Paşa'yla arası pek iyi değil, çünkü Atatürk öldükten sonra esas Fevzi Çakmak'ın cumhurbaşkanı olması bekleniyordu, İsmet İnönü çalımını attı, öne geçti, ama o adam Mareşal, dolayısıyla asker kesimine tamamen o hakim. Bu adamlar için diyor ki; "bak bunlar sorun olabilir, yok olursa bize hesabını sorarlar çünkü bunlar sivil. Ama biz bunlara asker elbisesi giydirip Milli Savunma Bakanlığına verirsek askerdir, yaşar da ölür de, savaş var ve pek kimse kolay kolay askerin ölmesiyle hesap soracak durumda olmaz ama sivillerin ölmesi önemli." Ve böylece bir yerde kandırıyor İsmet Paşa'yı. Ve bunlar kendi emrine geçtikten sonra durumları düzeliyor. Şöyle düzeliyor; ilk toplandıklarında bu adamlar, köşeler tutuluyor İstanbul'da özellikle azınlıkların yaşadığı semtlerde köşeler tutuluyor ve dışarı çıkanı çekip kimlik sorup, azınlık kimliğiye, aynı anda en yakın karakola götürüp tutukluyorlar. Oradaki durum, yani tutuklananlar bir grup oluşturunca, ne bileyim 30-40 kişi o karakolun durumuna göre, toplanıyor Sirkeci'de hazırlanmış olan, büyük tel örgülerle çevrilmiş büyük kampın içine alınıyor. Oradan o kamplar da dolduğu anda araba motorlarıyla Haydarpaşa'ya gönderiliyor, Haydarpaşa'da penceresiz vagonlara alınıyorlar, o kapalı vagonlara sokulup Anadolu'nun en kötü yerlerinde hazırlanmış, sıtmanın, bataklığın, sivrisineğin kol gezdiği yerlere kurulan kamplara gönderildiler. "Kazacaksınız" dendi. Adamlar sorunca "ne kazanıyoruz?" diye, "mezarınızı kazıyorsunuz, artık bir daha İstanbul'u göremezsiniz, oralar artık bizim olacak" gibi cevaplar verildi. Sınır harbi gibi bir durum vardı. Bir de yakınlarının onların yakınlarının onları görmesine, yemek, giyecek göndermesine izin verilmiyordu. Daha sonra Fevzi Çakmak'ın emrine gelince yerlerini değiştirdi, daha yaşanabilecek yerlere alır. Başlarındakilerin daha insanca davranmaları sağlar ve ailelerinin ziyaretine gelmesine, paket yollamasına izin verilir. Bu 1940 senesinin sonlarında başlıyor, bunlar 41'in sonu 42'nin ocak, şubat gibi geri dönüşler başlıyor. Tabi bu arada bu adamların dükkanları falan kapalı kalmış oluyor. Bozulacak malları varsa bozuluyor. Ancak hurda demir gibi mallar varsa onlar kıymet kazanıyor. Her halükarda bunlar geri döner dönmez daha nefes almadan, yeni bir yasayla Varlık Vergisi geliyor.

Alaton'un anlattığı bir fıkra var: 4 dükkan var yan yana, biri Rum biri Ermeni biri Yahudi biri de Türk. Maliye memurları geliyor. Vergi tahsil etmek için, vergi tahsil etmek onların keyfine kalmış ve itiraz hakkı da yok. Aşağı yukarı aynı durumda dört dükkandan Rum'un dükkanına 3 bin lira, Yahudi'nin dükkanına 3 bin lira, Ermeni'nin dükkanına 3.200 lira, Türk'ün dükkanına 20 lira. Adamlar geçip gittikten sonra dükkancılar toplanıyor "ne oldu?" diye. "Bana 3000 lira yazdılar", "bana da 3000 lira yazdılar", "bana 3200 lira yazdılar", Türk zavallı ne diyeceğini şaşırıyor. "Sana ne yazdılar?" diyor, "Bana 20 lira" diyor. Yahudi bakıyor, "şimdi anladım ne demek ne mutlu Türk'üm diyene!" diyor. Böyle bir durum var. Haksız da olsa yasayla yapılmış bir şey.

Bazen bana geliyorlar "6-7 eylül olaylarıyla ilgili bir çalışma yapıyorum, görülebiliyor miyiz?", diyorum ki, "olmaz". 6-7 Eylül olayları tek başına ele alınabilecek

bir olay değil, bir halka. Bir zincirin halkası. O zinciri tamamen ele alıp onu bir görmeden, o zincirin bir halkaya odaklanamazsın. Aynı şekilde 20 yaşın askere alınması, Vatandaş Türkçe Konuş kampanyası, devlet dairelerine Müslüman Türk, yani kendilerinin Türk kabul ettiklerinin dışında toplumda olanların alınmaması. Bütün bunlar yasalarla yapıyor.

1955'te 6-7 Eylül olayları, ki bu eritme zincirini öbür halkası, Varlık Vergisinden sonraki halkası, orda artık bu yasayla yapılmıyor. Yani bir yasa çıksın "bugün Rumların Ermenilerin Yahudilerin dükkanları kırılacaktır" desin, olmaz zaten. Daha sonra benim "altın vuruş" olarak tabir ettiğim 1930 anlaşmasının 1964'te İnönü tarafından iptal edilerek bizim Rum toplumunun Yunan vatandaşı olan kesimini yurtdışına sürgüne göndermek, hiçbir şey almasına imkan vermemek, ki bu Rum toplumunun 18 ay içerisinde 90.000'den 30.000'in altına düşmesine neden olan, ondan sonra da yavaş yavaş düşüp 1000 kişiye gelmesine neden olan olay. Bu da yasa ile yapıyor. Bunu neden söylüyorum? Bunlara dikkatli bakacak olursak, yasayla yapılan bütün bu halkalar, eritme zincirinin halkaları, Halk Partisi hükümetleri döneminde oluyor. Yani onun içindeki ulusalcı çekirdek, devlete hakimken oluyor, yasama gücüne hakimken oluyor. Ama 1946'dan sonra ikinci bir parti kurmaya zorlanıyor Türkiye. 1950den sonra bunu yapamıyor. Yapamayınca bu sefer, yasamanın dışındaki yollarla bu eritme ve ötekileştirmeyi yürütüyor. Neden bu değişiklik oluyor? İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dönem, dünya konjonktürü tamamen değişiyor. Türkiye için artık kuzeyden gelecek tehlike söz konusu edilmeye başlanıyor. O zamana kadar içimizdeki Rumlar Ermeniler şunu bunu yapar diye düşünülürken, şimdi daha büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalıyor Türkiye. Bu tehlikeden kendini korumanın tek yolu var o da batı ittifakıyla NATO'ya girmek. Ama NATO'ya girmenin şartları var. Yani Avrupa Konseyi ve NATO demokratik yöntemle idare edilmeyen ülkeleri almıyor. Yunanistan'la Türkiye aynı konumda. Yunanistan da kendisini kuzeyden gelen tehlikeden korumak için NATO'ya girmek zorunda. Ama Yunanistan tek başına NATO'ya alınırsa Batı'nın istediği korunma planı tamamen oluşmuyor. Türkiye girer de Yunanistan girmezse yine açık oluyor. Şimdi haritayı gözünün önüne getirin. Sovyetler Birliği'nin altını kuşatmak meselesi. Yani, Sovyetler Birliği'nin Körfez'e ve Akdeniz'e inmemesi gerekiyor. Bunun başarılabilmesi için Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte NATO'ya girmesi gerekiyor. Gel gör ki Yunanistan'da bir sorun var. İkinci Dünya Savaşı 1945te bitiyor herkes için, ama Yunanistan için bitmiyor. Yunanistan'da büyük bir direnç örgütü vardı, özellikle soldan gelen kişilerin oluşturduğu güçlü bir direnç örgütü vardı. Alman Nazi orduları bütün Avrupa ülkelerine üç beş saatte girmiş olduğu halde Yunanistan'a girebilmek aylarca sürdü. Mussolini önce 1940'ta saldırdı ama Yunanlılar onu geri püskürttü. Ondan sonra, aşağı yukarı 5-6 ay sonra 1941 yılında Nisan ayında bir de Almanların gelip yardım etmesiyle Yunanistan düştü. Bu olay, Almanları Barbarossa Planı'nı ertelemek zorunda bıraktı. Barbarossa Planı Rusya'ya saldırmaktı. Önce Molotov'la bir anlaşma yapıldı. Ama bu anlaşmanın iki tarafı da bağ-

lamayacağı biliniyordu. O tarafı biraz oyaladı Almanlar, Batıdaki cephede ilerlediler. Ondan sonra Doğu'ya döndüler. Doğu'ya dönerken o ilkbahar aylarında bunu uygulamak düşüncesindeydiler. Ama Yunanistan pürüzü çıktı. Yunanistan düşmeden Barbarossa Planının başlamasına imkan yoktu. Bu böyle olunca Almanlar indi, nisan ayını buldu. Hazırlıklar falan eylül, kış başlarken Rus cephesi açıldı. O seneki korkunç soğuk, onların benzinlerini bile dondurdu. Stalingrad'da geri çekilme sorunda bıraktı. Cephe değişti. Ama bu sırada işgal altındaki Yunanistan'da büyük bir direnç hareketi ortaya çıktı bu direnç hareketi büyük oranda orta ve soldan oluşuyordu. Sağıdaki birkaç direnç örgütü de vardı. İşbirliği yapıyorlardı. Ama 1944te Almanlar bozguna uğrayıp geri çekilirken, Yunanistan'ı artık terk etmek zorunda kaldıklarında, bir gece yatıldı, ertesi sabah uyandıklarında Almanların yola çıkmış olduklarını gördüler Yunanlılar. Dolayısıyla güç, direnen güçlerin elinde kaldı. Ama bunlar kral karşıtıydı aynı zamanda. Ve bu arada Yalta Konferansı'nda dünya bölüşüldü. Yunanistan batıda kaldı. Bunun anlamı Yunanistan'daki direnç güçleri istedikleri kadar zafer kazansınlar, sosyalist rejimin uygulanmasına imkan yoktu. Türkiye'de de durum aynıydı. Türkiye'de zaten komünist korkusu salınmıştı. Ancak bunların ikisinin birlikte girmesi gerekiyordu. Onun için Yunan iç harbinin bitmesi beklendi. Türkiye boğazlar nedeniyle, Yunanistan da Türkiye sınırında Selanik'e kadar olan dar bir alan olan Dedeoğaç (Aleksandropolis) , Gümülcine (Komotini), İskeçe (Xanthi) ve kesim, üstünde Bulgaristan, Romanya, Ukrayna ve kutuplara kadar Rusya. Onların Akdeniz'e inmemesini sağlayan o iki parmaklık Yunanistan, ağırlığı çektii.

Gelelim eritme programına... Eritme programı muhakkak ki Türkiye ile Yunanistan'ın arasını açıyordu. Çünkü Türkiye'deki Rumlara ve Patrikhane'ye uygulanan baskılar iki ülke arasını açıyordu. Tabii Yunanistan önce işgal altında 1940-1944 arasında, ondan sonra da bir iç harbin içinde buldu kendini, dolayısıyla İstanbul'daki Rumlarla veya Yunanistan kökenlilerin haklarıyla pek uğraşacak vakti olmadı. Ama bu savaş bittikten sonra böyle bir şey olacağı belli, bu batılı güçlerin işine gelmiyor, dolayısıyla Türkiye'yle Yunanistan'ın birbirine karşı dostluk ile davranması, bütün batılılar tarafından empoze edildi, İngiltere hariç. İngiltere'nin hariç olmasının da büyük bir nedeni var: İngiltere o dönemde ikinci savaştan sonra, bütün kolonilerini kaybediyor. O üstünde güneşin batmadığı büyük Britanya imparatorluğu Çin'den başlayarak Hindistan'a kadar ve en son Mısır'da Kral Faruk'un düşürülmesi ve onun yerine Nasır'ın gelmesiyle Süveyş kanalından da kovuluyor. Elindeki tek sömürge, batmaz bir uçak gemisi gibi gördüğü Kıbrıs kalıyor. Ama gel gör ki Kıbrıs'ta da halkın yüzde sekseni Yunan kökenli, kendisini Helen kökenli Kıbrıslı ismini veren, kendini böyle tanımlayan kişiler oturuyor. Onların yanında yüzde 18 oranında büyük bir azınlık olarak Müslüman Türkler oturuyor. Ve araları gayet iyi, o dönemde, 40'lı yıllarda hiçbir sorun yok. Rum dediğimiz Yunanlılar kendilerine bir örgüt kuruyor, EOKA diye ve İngilizlere göz açtırmıyor. O dönemde Hartling diye bir vali var Kıbrıs'ta, İngiltere'ye yazdığı raporlarda bu

duruma bir çare bulunması gerektiğini söylüyor. İngiltere de bunu görüyor tabii ve onların her zaman başarılı oldukları yöntemleri var: böl ve hükmet. Önce 1940'lı yıllarda Türkiye'yi bu konunun içine çekmeye çalışıyorlar. "Bakın Yunanlılar ayaklandı Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak istiyorlar, siz niye konuşmuyorsunuz sizin de burada azınlığınız var" falan... Fakat o dönemdeki hükümetler, konjonktürün de Yunanistan'la Türkiye'nin kavgaya başlamasının her ikisi için de kötü olacağını gördükleri için "bizim böyle bir sorumuz yoktur" diye İngiltere'ye cevap veriyorlar. "Bizim Kıbrıs diye bir sorunumuz yoktur." Hatta bir deyişe göre Konya'da, icap ederse orada yaşayan, aşağı yukarı 80 bin falan kadar Türk'ün Müslüman'ın rahat rahat yaşayacağı, o zamanlar Türkiye'de kilometrekareye düşen insan sayısı 23. Nüfus da 30 milyonun çok altında. Dolayısıyla bir sorun olarak görülüyor. Ama İngilizler kendi yöntemlerini kullanıyor. Hartling, EOKA'ya karşı, oradaki İngiliz birliklerini süreceğine bir polis kuvveti kuruyor ve bu polis kuvvetine Kıbrıs'ta hep Müslüman Türkleri yerleştiriyor. Onlar da "hem toprağımızı işleyeceğiz, hem de çocuğumuz devlet dairesinde iş buldu" diyorlar. Maaş o dönemlerde çok önemli, gidip kaydoluyorlar. Bu durumda EOKA savaşçıları, EOKA üyeleri, İngilizlere saldırırken, İngilizlerle karşı karşıya geleceklerine polisle geliyor ve Türklerle birbirlerini vurmaya başlıyor. Bu durumda, köyde yan yana olan Mehmet Efendi ile Yorgo Efendi:

-Senin oğlun nerde?

-EOKA'da. Senin oğlun nerde?

-Poliste. Senin oğlun benim oğlum...

Aynı dönemde Türkiye'nin NATO'ya girmesi için bir nebze olsun demokratikleşmesi gerektiği söyleniyor. Artık Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya girmeden yapacak bir şeyleri yok. Yunanistan'da İngilizlerin yardımı ile o güçlü sol direnç yavaş yavaş gücünü kaybediyor. Kuzeyden beklediği yardımı göremiyor ne silah olarak ne kişi olarak. Almanların yanında, Almanlarla işbirliği yapan o işbirlikçiler de şimdi İngilizlerle işbirliği yaparak, Yunanistan'dan Nazileri kovanlarla savaşmıyorlar. Tabii onlar da bir ara silahlarını teslim etmek yahut da yurtdışına çıkmak zorunda kalıyorlar, onlar yurtdışına çıkarken İngiliz güçleri Yunanlılara "onlar çıkarken gözlerinizi kapatacaksınız" diyor, onların perde gerisi ülkelere, o zaman Demir Perde dediğimiz anlamda ve bunlar birçoğu ailelerini de alarak gidiyor, bir kısmı Rusya'ya gidiyor. Ama Rusya'da artık Stalin'in lafını dinlemek var, oysa bunlar Stalin tarafından ortada bırakılmış kişiler, bunun duyulması da pek istenmiyor. Rusya'da, daha doğrusu Sovyetler Birliği'nde pek de iyi bir hayat beklemiyor onları. Yunanistan, tamamen İngilizlerin ve kralın yönetiminde kalıyor. Türkiye de NATO'ya girmek için ikinci bir partinin kurulmasına mecbur kalıyor. Tabii ikinci parti kurulur kurulmaz seçimler kaybediliyor. 1950'de hükümet değişiyor Türkiye'de. Hükümet değişince, parlamentonun çoğu Demokrat Partililerin eline geçince de, bu durumda artık parlamentoyu kullanarak yasa çıkartıp yahut hükümeti kullanarak yönetmeliklerle eritme programını uygulamak mümkün değil. Onun için artık

illegal yöntemlerle yapılıyor. Bu durumda en güçlü silah, azınlıklara karşı, yasalar değil halkın kendisi oluyor. Artık o kendileri hükümetken, iktidarken “bizim Kıbrıs diye bir sorunumuz yoktur” diyen kişiler, şimdi “Kıbrıs Türk’tür, Türk kalacaktır”, “ya taksim ya ölüm” gibi sloganlarla Kıbrıs konusunu Türk halkına namus meselesi haline getirmeye çalışıyorlar. Kendilerine Helen Kıbrıslı diyen kişileri, biz Türkiye’de ne diyoruz Kıbrıslılara? Rum.

Sabri Yirmibeşoğlu’na geleyim. MİT’in ileri gelenlerinden biri. MİT’e laf edenlere zamanında şöyle demişti: MİT ne yaparsa doğru yapar bunun ispatı da 6-7 Eylül olayları, demişti. 6-7 Eylül olaylarının bir kesimini MİT’in hazırladığı, kendi ağzından... Peki nasıl oldu 6-7 Eylül olayları? Bildiğimiz kadarıyla, Selanik’te bir bomba koymak... Peki bütün mesele bu mu? Nereye konuyor bomba zaten? Mustafa Kemal’in evine, esas olarak Türk konsolosluğuna... Hemen hemen Türk toprağı diyebileceğimiz bir yer. Provokatör elini kolunu sallaya sallaya girer ve der ki “evet, konsolos bey, ben bildiğiniz bombayı koymaya geldim. Nereye koyayım bombayı?” falan, bir köşeye koyuyorlar, hatta oradaki vazoların kaldırıldığı biliniyor. Bomba dediğin çatpat. Yeter ki o bir çatpat etsin, *Ekspres Gazetesi* hemen yayınlansın ve halk galeyana geldin. Peki ajanların oraya girip onu yapması zor mu? Bununla iftihar edebilir mi MİT başındaki kişi? Esas MİT’in yaptığı ne? “Biz ne kadar zor bir işi yaptık, bu kadar zor bir şeyi başardık” derken neyi kastediyordu? Esas kastettiği, o bomba orada bomba patladığı zaman halkın yollara dökülmesi. Kıbrıslılara Rum demenin bu çabanın ilk adımı olduğu ortaya çıkıyor. Çünkü Türk basını Kıbrıs’takilere Rum demekle, Kıbrıs’ta meydana gelen ve Türk kamuoyunu üzen, kızdıran, kine boğan olayları kimlere mal ediyor? Rumlara. Rumlar kim? Al işte yanımızda oturuyor; Michael.

Bir de o dönemde, sıradan, yerel bir gazete olan bir gazete aniden birkaç ay içerisinde, 15-20 ay içerisinde, Türkiye’nin en ileri gelen gazetelerinden biri oluyor. Aniden matbaa makineleri, dizgi makineleri falan elde edip tirajını 15-20 misline çıkartıyor. Diline doladığı ilk konu da Kıbrıs sorunu. Kıbrıs sorununu Türk kamuoyuna mal eden bu gazete. O başlayınca diğerleri de geri kalamıyor, çünkü tirajdan kaybedecek. Böylece Türkiye’deki basında bir nefret söylemi, azınlıklara karşı, kendini gösteriyor. Karikatürlerde, yazılarda hatta ve hatta haberlerde. Bu böyle olunca provokatör, görevini yaptıktan sonra zaten o gazetelerdeki yazıları okuya okuya, yanındaki Rum komşuya, yollara dökülüp kırıp dökmeye başlıyorlar. Yirmibeşoğlu’nun başarı olarak gösterdiği, budur, yoksa bombanın konması değil.

Bu nefret söylemi ne menem bir şeydi, nasıl bir şeydi ona da bakalım. Azınlıklara karşı kullanılacak en büyük silah halktır. Yasa çıkardınız 20 yaş kamplarda toplandı, yasayı istediğiniz anda iptal edersiniz onlar geri gelirler, varlık vergisi koyarsınız, yasayı iptal edersiniz biter. Ama silah olarak halkı kullanırsanız, bunu istediğiniz zaman bitiremezsiniz. Akil adamlar kullanmak zorunda kalırsınız ama onun da kolay kolay semere vermediğini görürsünüz. Çünkü tabanca sizin elinizdedir, tetiği çekersiniz, mermiyi doğrulttuğunuz kişiyi vurursunuz. Ama makineli

tüfekse tetiği çektiğiniz andan itibaren artık durduramazsınız, o şarjör boşalana kadar ölüm saçar. Halkın durumu bundan da beterdir. Vazgeçmek istediğiniz zaman, halka düşman ol dediğiniz zaman düşman olması zor değildir, özellikle Türkiye gibi jenerasyonlar arası fark, her 18-20 yılda bir jenerasyon değişiyor, burada 20 yaşında bir kadının 3-4 çocuğu olabiliyor. Bunlara kini aşılacak kolaydır, gel gör ki o kini kandan çıkarmak kolay değildir. Maalesef Türkiye’de nefret söylemi çok kullanıldı, çok kötü bir biçimde.

Yine Milas’ın çalışmasına atıfta bulunacağım, *Türk Romanında Rum İmajı*, orada aynı yazar, romanını yazarken yarattığı Rum kahraman her yönüyle kötü bir kahraman. Arkadan vuran, sır saklamayan, kadınsa genel evde çalışan, işvesini kullanıp erkekleri birbirine düşüren, paragöz, haris ne bileyim böyle bir kişi. Oysa aynı yazar hatıratını yazdığı zaman bir Rum doktordan söz ediyor, komşuları. Rum doktor, annesi hasta olduğu zaman ve o zaman paraları da yok, gelip ona bedava bakan ve hatta ilacını da alıp veren çok iyi bir adam. E be kardeşim gerçekte tanıdığın Rum eğer böyleyse, romanında tanıttığın Rum neden başka türlü oluyor. Çünkü Türkiye’yi, bütün ülkeyi kaplayan o ulusalcı, milliyetçi hava bunu gerektiriyor, yoksa romanı satamaz, okuyucuların nezdinde saygı değer biri olamaz. Nazım Hikmet gibi şiirler yazarsan hapislerde çürürsün. Yalnız Nazım Hikmet değil, Nazım gibi daha kaç aydın. Bir örnek. 3 Temmuz 1958. *Milliyet* gazetesi. Ki *Milliyet* gazetesi, en liberal, insan hakları konusunda onların haklarını yönünden onları savunur görünen bir gazeteydi. Onun yazarlarından biri “objektif” diye bir sütun yazan kişi söyle bir yazı döşemiş: “Bizden Olduklarını Söyleyenlere” (Metinler ektedir). Bunu güya bir Rum söylüyor, ne zaman söylüyor, 1958’de. 55 Eylül’ünden 3 sene bile geçmemiş, eğer 58’de Beyoğlu’na çıksaydınız, yeri elinizle biraz kazısanız cam parçaları, kırık vitrinlerin camları hala ordaydı. Bu bir mübalağa değil, gerçektir. Düşmanlık yaratmak için ne gerekiyorsa, bu yazı Oscar alır. Kim yazdı bu yazıyı? Peyami Safa. Dönemin en etkili, en çok okunan kişisi, düşün artık gerisini.

Cevap:

Sayın bay Peyami Safa,

3.7.1958 ve 5.7.1958 tarihli *Milliyet* gazetesinde köşenizde yer alan “Bizden Olduğunu Söyleyenlere” ve “En Kestirmesi” adlı yazılarınızı büyük bir teessüf ile okudum. Haddim olmayarak size bu iki yazınızda çok büyük bir hataya düşmüş olduğunuzu söylemek isterim. Zira buradaki iddialarınız, anladığıma göre, ancak aynı dili konuşan kimselerin müşterek menfaatleri olabileceği, aynı dili konuşmayanlarınsa birbirinin kuyusunu kazmaya uğraşacakları beyanındadır. Belki bunları reddedip böyle bir iddiada bulunmadığınızı söyleyeceksiniz. Mamafih “Türkçe konuşmayan bizden değildir” iddiası ancak ve ancak buna delalet edebilir. Lakin şunu bilmenizi isterim ki, bugünkü millet anlayışı aynı devlet sınırları içinde yaşayıp, aynı dinden olan ve müşterek bir dili konuşan kimselerin topluluğu değildir. Bunun bariz ispatı olarak, size bugün dünyanın en medeni memleketlerinden hatta

en medenisi sayılan İsviçre'yi gösterebilirim. Avrupa'nın bu ufak memleketinde ne bir din, ahali Protestan ve Katoliklerden müteşekkildir, ne de bir dil birliği vardır. Bununla beraber müşterek menfaatlerinin doğurduğu gayet kuvvetli bir milli birlikleri mevcuttur. Yaşadıkları yere göre İtalyanca, Fransızca, Almanca konuşan fakat ne İtalyan ne Fransız ne de Alman olan bu adamlar, el ele verip müşterek vatanlarının ilerlemesi için lazım olanı yapmaktan bir an imtina etmemişlerdir. Bunun içindir ki, biz de vatanımız olan, bu menfaatlerimizin bağlı olduğu memlekete elimizden gelen yardımı yapmaktan geri kalmamaktayız. Çünkü onun yükselmesi, bütün Türk milletinin, bu arada bizim de yükselmemiz, gelişmemiz demektir. Bu topraklara bağlılığımızı iane-i teferruğlarla göstermemizi istiyorsunuz. Size şunu hatırlatayım ki Milliyet gazetesinin Çanakkale Şehitleri Abidesi için açmış olduğu kampanyaya sayılı Türk zenginlerinden hiçbirini göremedik. Buna rağmen gazetesinin sütunlarından birçok Rum vatandaşın ismi geçmiştir. Şarkı bahsine gelince, Müzeyyen Senar, son Yunanistan seyahatinde, Atina radyosundan Türkçe şarkılar söylemiştir. İki; her an Gümölcüne radyosundan Türkçe şarkılar dinleyebilirsiniz. Bu şarkılar oradaki Türk azınlığını memnun etmek için programa konmuştur. Üç; Türkiye'de demokrasi vardır, ki bu her vatandaşa istediği lisanda konuşup, şarkı söylemek hakkı sağlar. Dört; şarkının yüksek sesle söylenmesinden rahatsız olunduysa Türkçe veya sizin Yunanca tabir ettiğiniz Rumca olması mevzu bahis değildir. Bütün bunları bilmediğinizi zannetmek abes olur. O halde sayın bay Peyami Safa, bu Türk efkar-ı umumisini Rum azınlığının aleyhine kışkırtma siyaseti neden? Size başımdan geçmiş bir vakayı anlatmadan geçemeyeceğim birinci sınıfına devam ettiğim Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nda Yunanistan'dan yeni gelmiş olduğu için Türkçeyi henüz bilmeyen bir talebe arkadaşşıma, teneffüste, hocanın söylemiş olduklarını Rumcaya tercüme ederken bizi duyan bir diğer yüksek tahsil talebesi (!), "bana bak ulan, burası Keferistan değil, gavurca konuşma" demiştir. Bunun mütalaasını yapmıyor, kritiğini size bırakıyorum. Yalnız şuna işaret etmek isterim ki, bu ve buna benzer cümlelere, her zaman ve her yerde muhatap olmuştum. Şunu da ilave edeyim ki, Rum dükkan sahiplerini boykot etmekle, memlekete telafisi güç bir ikilik yaratırsınız, aynı zamanda unutmanızı isterim ki, Kıbrıs Türk cemaatinin boykot edilerek aç bırakılmasını insanlık dışı olarak vasıflandıran sizsiniz. Neşredip, cevap vermeniz temennisi ile mektubuma son veriyorum.

Saygılarımla.

Neşretmedi ve ben cevap da vermedi sanıyordum. Geçen sene burada bir arkadaşla konuşurken, gazeteci, röportajı yayınlamadan önce bunları araştırmış ve 8 Temmuz 1985 tarihli milliyet gazetesinde Peyami Safa'nın bir yazısını bulmuş. Gerçi benim mektubumu neşretmiyor, benden de bahsetmiyor. Ama şöyle diyor: "Şüphemizi Mazur Gör" başlıklı bir yazı. O buldu bunu. Öyle bir cevap ki bu ilk yazdıklarını gölgede bırakıyor. Herhalde çok kızdı, burada cinaslar kullanıyor, bir sanat yazısı olarak ele alınabilir. Kötü niyetli ama gerçekten sanatlı yazılar ikisi de. Burada belli ki sınırları bozulmuş, kavgaya giriyor. Bunu kaçırmışım ben. O zaman benim

yazımı yayınladı mı diye bakıyorum. Çünkü yayınlayacak cevap verecek diye bakıyorum, görmeyince ilerisine bakmıyorum. Kaçırılmışım. Eğer kaçırılmamış olsaydım, diyecektim ki “cevabınızı okudum, çok memnun oldum ben size Yunanistan’da yaşayan Peyamikos Safakulos isimli bir yazarın yazısını yolluyorum, onun altına imzanızı atarsanız ben de atacağım.” (Yazıyı aynen tutup şoven kısımlarının yerini değiştirerek) böyle bir ötekileştirme. Bu ulusalcı ötekileştirme. Artık bunu okuyanlar gidip de Hrant’ın ensesine tabancayı dayayıp ateş ederlerse haksız mıdırlar? Karısı dedi: Bebeklerden katil yaratıyorlar. Oğün Samast, al onu hapse at... Çocuk şaşırıldı “beni niye hapse atıyorsunuz?” Bekliyorlar ki yaptıkları takdir edilsin, millet onlara “aferin evladım ellerin dert görmesin” desin. Türkiye’de uyanan bir kesim var. Türkiye’de her zaman insan haklarının ne olduğunu bilenler vardı, konuşamıyorlar, korkuyorlar. Ben bir ara, 1964 yılında, “milli birliği bozacak Rumluk propagandası yapmak” ile suçlandım, yazımda Rum kelimesini kullandım diye. “Bu gerçek Rum olamaz” dediğim için. Davam 10 sene dürdü. 1964’te başlayan dava 1975’te bitti. Ben beraat ettim, hem de 3 kere. Birinci beraat 3 hakim var, toplu basın mahkemesinde görülüyor dava, hakimlerin ismi yazar, altında sicil numaraları yazıyor, başkan eski bir hakim olduğu için onun sicil numarası 4 haneli, öbürlerinin 5 haneli, 4 haneli olan başına bir 0 ekleyip sonra 4 hane yazması gerekiyormuş, böyle bozuldu. İkinci beraatım, savcılığa ilk çağrıldığımızda ben çağrıldım, yazıyı yazmış olan ve gazetenin sorumlu müdürü olduğum için aynı zamanda müşterek sorumlu yani gazetenin sahibi de mahkemeye veriliyor, o kaçtı Yunanistan’a gitti, Türk düşmanlığı sattı orada, kahramanlık yaptı. Bir de üstüne üstük davanın mahkumiyetle bitmesini istiyordu ki, Türkiye’de mahkum oldum diye, onu da paraya çevirsin. İkinci beraat geldiğinde, öbür sanık kararı kabul ettiğini zamanında beyan etmediği için. İkinci kere bozuldu. Üçüncü kere, 75’te, 64’te durumun nasıl olduğunu tahayyül edemezsin. Bu 10 senede ben kendimi müdafaa edecek avukat bulamadım. 24 yaşındaydım dava başladığında, avukatsız girdim, avukatsız bitirdim. İlk zamanda bir Rum avukat vardı, savcıya gittiğimizde ortadan kayboldu.

Ötekileştirme bugün, kimse itiraf etmiyor açık açık, bugün bu Kürt meselesini çözme çabası, eğer başarılacaksa, bu fırsat kaybolacaksa, bu ötekileştirme nedeniyledir, halkı silah olarak kullanmanın neticesidir. Yıllardır bu adamları öteki olarak gösterdin, “bunlar senin düşmanıdır” dedin, benim çocuğumu aldın oraya yolladın, orda öldü. Şimdi sen bana ne yüzle “yok onlar kardeşinizdir” dersin, “o zaman niye benim oğlumu aldın oraya gönderdin?”, neden bana “orda vatan müdafaaasına gitti” diyordun? Bu çok zor, bu vasat bir akıl. Bu vasat akıl dediğimiz şey, orta bir düşünebilme, muhakeme edebilme imkanı insanların belki yüzde onunda bile yoktur. Sen o yüzde doksanın beynini yıkamışsın. Bu ötekileştirme esasında, halkı silah olarak kullanabilmek için kabul edilemez, lanet bir şey, ayıp bir şey, bir küfür. Gerçek bir Müslüman için, gerçek bir Hıristiyan için gerçek bir küfür.

Çıkar için milliyetçiliği kullanma durumu var. Ekonomik olarak daralınca, mesela benim burada bir bakkal dükkanım var yanda Mehmet efendi var bakkal, boş

zamanlarımızda çıkarız bakkalın önüne tavla oynarız, Paskalya'da ben ona kırmızı yumurta veririm o bana kurban bayramında et getirir falan, çok güzel geçinmiş zamanında. Ekonominin daraldığı zamanda, ikimizin de müşterisi azalmaya başlayınca, gelirimiz masraflarımızı karşılamayınca, onun milliyetçilik hissini karşılaması, benim de aynı şekilde gelmez mi içimizden? Benim hiçbir zaman onun Türklüğünü Müslümanlığını düşünmediğim halde, bir Rum'u onun dükkanına girerken görürsem, kilisede gördüğümde "ya utanmıyor musun be, ne biçim Hıristiyanısın, Müslüman'dan alışveriş yapıyorsun benden yapmıyorsun?" O da aynı şekilde, hayatında bana gavur dememiş kişi, şimdi gavurluğundan dem vurmaya başlıyor. Peyami Safa'nın söylediklerinde de ekonomik temel var; "Şu Rumlar gitse de, varlıkları bizim elimize geçse..." Bu kör milliyetçilerin, milliyetçilik yapacak durumları da yok aslında. Bunlara, "papazlar Fener'den ev almış" dersin "Bizans İmparatorluğu'nu kuracak..." İşte bu çıkar çatışması oralara düşüyor. Haçlı Seferleri niye yapıldı, Abbasiler İspanya'ya kadar niye gitti, Naziler niye Avrupa'yı işgal etti? Eğer I. Dünya Savaşı'nın galip gelenler, galibiyetlerinin en son zırnığını dahi almaya çalışmasalar, Almanları bir tren vagonunun içinde kayıtsız şartsız imzalamaya mecbur ettiler. Galip gelmedin mi bittin sen, her şeyini alacaklar, bir su bir ekmek yeter sana. Bir dün durum değişecek, eline bir imkan geçecek ve sen benim üstüme saldıracaksın. Onun için bir görüşmede, bir anlaşmazlığı çözme durumunda, kim ödün verecek? Zayıf olan mı, güçlü olan mı? Eğer ödünü zayıf olan vermek durumunda kalır da anlaşmayı imzalarsa, güçlü konuma geldiğinde bu anlaşmanın üstüne yürür. Eğer hakkaniyete riayet ederek, Alman milletine de yaşama imkanı bıraksaydın II. Dünya Savaşı olmayacaktı. Hitler'in peşinden Alman milleti koşmayacaktı.

Bugün Kürtlerle bir anlaşma yapılmaya çalışılıyor. Kürtlerin istediklerini gıdım gıdım... Anadilde eğitim diyor, sen anadilde dersanelerde Kürtçe öğrenilmesi serbest... Anadil bir milletin mutlu olabilmesi için en temel şey. Ben rüyalarımı Rumca görüyorum. Tercüme ederek yaşayamazsın. Nasıl ulus yaratacaksın? Eritme programını uyguladın, hadi bunlardan kurtuldun. Ermenileri Anadolu'dan temizledin, güçlü bir Ermeni grubu Fransa'da, bir başkası da Los Angeles'da kuruldu, bunları senin yaptıkların kurdurdu. Şimdi onların söylediklerinden dolayı zor durumda kalıyorsun, kızılıyorsun. Sen bunu yapmasan Fransa'da olmayacaktı ki, burada olacaktı.

Peki günlük hayatta yaşananlara başka örnekleriniz var mı?

Mesela anneler çocuklarıyla dışarı çıktıklarında, ellerinden tutacağına, omzundan tutup avucuyla ağzını kapatıyordu.

Siz askere gittiniz mi?

Ben ihtilalde yaptım. Devrim yaptığımızı sanıyordum meğerse darbeymiş. 27 Mayıs'ta. Bu kavgadan sonra "burası Keferistan değil" dedikten sonra ben döndüm adama bir yumruk salladım, kavga ettik, götürdüler bizi müdüre, falan falan. Üniversiteyi bıraktım, bundan dolayı çavuş çıkma korkusuyla hemen gittim ve gönüllü olarak, zamanımdan önce orduya katıldım. 27 Mayıs'ta İstanbul'daydım. Ayaklanan öğrenciler hep benim arkadaşımı, onları tutuklamaya gönderdiler beni. İlk müdahale eden birliğin başında ben vardım.

Rum liselerinden mezun olanlar üniversiteye geldiğinde büyük çoğunluğu Türk olan bir topluma girmeleri bir şaşkınlık yaratıyor.

Bak ne oldu. 1964'ten sonra, 31.12.1964'te İstanbul'da 90 binin üzerinde Rum vardı, 1.5-2 milyonluk İstanbul'da. 1923'te 120 bin Rum vardı İstanbul'da ve Apoyevmatini Gazetesi 35.000 tirajla en yüksek tiraja sahipti. Çünkü Yunanistan'dan gelen Müslüman mübadiller eski Türkçeyi bilmedikleri için, Yunanca biliyorlardı, Apoyevmatini okuyorlardı. Bütün baskılara rağmen, 40'taki, 55'teki olaylara rağmen 1964'te Türkiye'de hala 90 bini aşkın Rum yaşıyordu. 6-7 Eylül olaylarını şöyle görmek lazım; 6 Eylül olayı Rumlara karşı, daha doğrusu Kıbrıs nedeniyle oldu diyorlar. Bunun doğru olmadığı kendiliğinden belli, eğer böyle olsaydı yalnız Rum evlerine ve dükkanlarına saldırı olurdu. Oysa işaretlenen Rum evleri, Ermeni evleri, Yahudi evleriydi. Derin devlet dediğimiz, 1950lere kadar devlet olan, sonra seçimleri kaybedince derin devlet konumuna düşen, ama derin devlet olarak hem orduyu, hem bürokrasiyi, askeri ve sivil bürokrasiyi etkileyebilen o derin devletin istediği gibi kullanabilirdi. Bir tek yaşamayı kullanamadı. Kıbrıs konusu nedeniyle olmuş olsaydı, yalnız Rumlara yönelik olurdu. Bir taşla iki kuş vuruldu, İstanbul'u tamamen Türkleştirmek hedefi vardı. 1964'te Kıbrıs konuları, o zaman Kıbrıs olayını bahane ederek İsmet İnönü hükümeti, Venizelos'un esinlendiği 1930'da Ankara'da yapılan o anlaşmayı tek taraflı olarak lav etti. İstanbul'da yaşayan 13 bin kişiyi sınır dışı etti, yunan vatandaşı olduğu için. Bunların hepsi aile reisiydi. Gitmek zorunda olan 13 bin aile oldu. Bir de onların yanında gidenler... 1960lara kadar, İstanbul'da liseyi bitirenler ellerinde diplomalarıyla rahat rahat piyasaya inip, önlerindeki işlerden birini seçip orada 30-35 sene çalışıp emekli oluyordu. Dolayısıyla 50lerden sonra üniversite şart oldu. Rum aileler, o döneme kadar çocuklarını hep eğitirlerdi, Apoyevmatini'nin yüksek tirajlı olmasının sebebi de bu. İstanbul 850.000 kişiyken bunların 250-300.000 kişisi gayrimüslimdi, Rumların arasındaki okuma yazma oranı % 65-70 idi, Müslüman Türklerin arasında ise % 5'in altındaydı, özellikle eski yazı zamanında. Yeni yazı çıktıktan sonra başladı yavaş yavaş okuma. 1964'te bu 13.000 kişi teker teker çağrıldı, ellerindeki izinler iptal edildi, 24 ila 48 saat içerisinde boşaltma emri verildi. Kapalı bir kağıda imza atmak zorunda bırakıldı, orada ne yazılı olduğu bilinmiyor. Bu adamlar gitmeden evvel bütün mal varlıklarına ve bankadaki nakitlerine el kondu. Bankadaki nakitleri faizsiz bloke

edildi Merkez Bankası tarafından, onlara el konuldu. Örneğin 5000 liraya bir daire alınıyordu, 30-40 sene sonra o 5000 lira kendilerine geri verildiği zaman, bir kutu kibrit bile alınmıyordu, çünkü 6 tane 0 eklenmişti. Gayrimenkuller de, onlar öldükten sonra mirasçılarının almasına izin verilmedi, bir gizli kararname ile. En son mirasçı devlet olduğu için, hazine el koydu. O döneme kadar liseyi bitirmek önemliydi, Rum ailelerin kızları da liseyi bitirdiklerinde rahat rahat hem bir ev hanımı olarak görev yapabilecek bir konuma geliyordu, çünkü Rum liselerinde çocuk bakımı, ev ekonomisi gibi dersler okutuluyordu, ama ondan sonra üniversiteye gitmek gerekti. Anneler 18 yaşındaki kızını üniversiteye göndermekten korkuyordu. Zaten mahallenin Türk delikanlıları nerde Rum kızı varsa peşinde takılıyorlardı. O korkuyla yollamak istemek istemiyorlardı, üniversiteye yollamak icap ediyorsa yurtdışına yolluyorlardı. Erkek çocuklar da bir müddet sonra, üniversiteden içeri girilmez oldu. Tam o sağ-sol çatışmalarının başladığı dönemde, askeri kışla gibiydi. O korkuyla o çocuklar da dışarı gönderildi.

“Memleketin neresi” diye sorsalar, “Türkiye mi, Yunanistan mı?”, soruyorlar da zaten, benim memleketim İstanbul. Ne demek bu? Şu demek: Ben bir şiir yazacaksam, İstanbul’u yazarım, bir müzik yapacaksam, adada böyle rüzgarın çamların arasında çıkardığı sesleri toplayıp yazacağım, yahut Boğaz’da dalgaların kıyıya vururken çıkardığı sesleri yazacağım, resim çizeceksem, İstanbul’u çizeceğim. Ben İstanbulluyum, memleket bu. Temel olan coğrafyadır, tarihi istediğin gibi yazarsın. Canın nasıl isterse yazarsın. Aynı tarihi Yunan’dan oku, bak gör. Ama ne yaptılar, o tarihi oturup üniversitelerde yazdılar. Osmanlı’nın, Bizans’ın böyle yazılması lazım. Kültür bu. Şimdi çıkmış başbakan “gidenler geri gelsin” diyor, nasıl gelsin, bir kısmı öbür dünyaya gitmiş, oradan geri gelen yok. Ama zaten çocuğu orda bir iş kurmuş, aile kurmuş... Ben burada doğdum diye çoluğumu çocuğumu alıp geleceğim. Ben yaptım bunu ama herkes yapmaz. Ben oğlum doğar doğmaz onunla Türkçe konuştum, Türkçe öğrensin diye, İstanbul’dan bahsettim, o kadar ki İstanbul’u biliyordu gelmeden önce, geldiğinde hoşuna gitti. Orada bir sevgilisi olsaydı, bir grubu olsaydı kalkıp gelir miydi? Niye gelsin.

Onun için bu nefret söylemiyle ötekileştirme, bazen milliyetçi olduğumuzdan değil ama çıkarımız öyle olduğundan oluyor. Ben Milas’ın kitabında söylediği, bütün bu yazarların, Yunanistan’a düşman olduğunu zannetmiyorum. Ama böyle yapmasalardı satılmayacaktı, o dönemin politikası bu, o politikaya karşı çıkmak cüretini göstermeyen, o politikaya yanaşır. Başbakan demişti ya, “bitaraf olan bertaraf olur” diye, gerçekten öyle. Ya bir şeye inanırsın, öyle bir an gelir ki, kişi hayatında evet ya da hayır demek durumunda kalır, evet diyen inancına göre yürür gider, hayır diyen pişman olmaz, bir daha sorulsa yine hayır diyecektir ama o hayır onun bütün hayatını perişan etmiştir.